

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Ludmila Schejbalová

Motiv sebevraždy v dílech Anna Karenina a Paní Bovaryová

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny, literaturu a elektronické zdroje.

V Olomouci 17. dubna 2024

.....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. Mgr. Igoru Ficovi, Dr. za odborné vedení, trpělivost a ochotu při vedení bakalářské práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ludmila Schejbalová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Igor Fic, Dr.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Motiv sebevraždy v dílech Anna Karenina a Paní Bovaryová
Název v angličtině:	The motive of suicide in Anna Karenina and Madame Bovary
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá charakteristikou děl a jejich vzájemnou komparací z literárního, sociologického, psychologického a literárně-historického hlediska. Vykresluje sociokulturní kontext devatenáctého století, zvláště pak v Rusku a Francii. Dále popisuje životní směřování vedlejších postav, které Lev Nikolajevič Tolstoj i Gustave Flaubert stavěli do kontrastu k postavám hlavním. Cílem práce je analyzovat hlavní motivy vedoucí k sebevraždě obou hlavních hrdinek.
Klíčová slova:	Anna Karenina, Paní Bovaryová, sebevražda, realismus
Annotation:	The bachelor thesis deals with the characteristics of the works and their mutual comparison from a literary, sociological, psychological and literary-historical point of view. It depicts the socio-cultural context of the nineteenth century, especially in Russia and France. It also describes the life course of secondary characters, which Leo Nikolayevich Tolstoy and Gustave Flaubert set in contrast to the main characters. The aim of the work is to analyze the main motives leading to the suicide of both main heroines.
Key words:	Anna Karenina, Madame Bovary, suicide, realism
Rozsah práce:	37 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod.....	7
1 Realismus jako literární směr.....	8
2 Rusko v devatenáctém století.....	9
3 Lev Nikolajevič Tolstoj.....	10
3.1 Milníky v Tolstého životě.....	10
3.2 Tolstého životní filozofie.....	12
3.3 Způsob tvorby a Tolstého dílo.....	13
4 Anna Karenina.....	15
4.1 Příběh plný protikladů.....	15
4.2 Psychologie postav.....	19
4.3 Analýza románu.....	21
5 Francie v devatenáctém století.....	23
6 Gustave Flaubert.....	24
6.1 Rodina a přátelé.....	24
6.2 Začátek spisovatelské kariéry.....	24
6.3 Kdo byl Gustave Flaubert?.....	25
6.4 Velikánovo odcházení.....	26
7 Paní Bovaryová.....	27
7.1 Skandál jménem Paní Bovaryová.....	27
7.2 Vztah Flauberta k Paní Bovaryové.....	27
7.3 Děj a interpretace románu.....	28
7.4 Analýza románu.....	30
7.4.1 Skryté motivy v díle.....	31
8 Společné motivy románů.....	33
8.1 Motiv viny.....	33
8.2 Motiv mateřství.....	33

8.3	Motiv nenávisti	33
8.4	Motiv odpuštění	34
8.5	Motiv sebevraždy	34
9	Závěr.....	35
	Seznam zdrojů.....	36

Úvod

V bakalářské práci si klademe za cíl vytyčit stěžejní momenty, které vedly ke spáchání sebevraždy hlavních hrdinek realistických románů z per Tolstého a Flauberta. Co vedlo k ukončení života žen, které měly milující muže, zdravé děti a společenské postavení? I když charakter hrdinek se v mnohém liší, jejich touha po něčem, co nemohou mít, je spojuje.

Při volbě tématu bakalářské práce jsme vycházeli z předpokladu, že ačkoliv jsou díla stará bezmála dvě stě let, motivy a myšlenky, které v nich autoři čtenářům předkládají, jsou stále aktuální a mohou být zrcadlem nejen pro společnost století devatenáctého, ale i pro tu naši. S obdobnými zápletkami, které Tolstoj i Flaubert ve svých románech vykreslili, se běžně shledáváme v našem okolí – kulisy se mění, lidé s jejich sny a touhami zůstávají.

Důležité je mít stále na mysli slova, která Gustave Flaubert zanechal ve svém nejznámějším románu: „*Jazyk je jako prasklý kotlík a do rytmu, jež na něj vyklepáváme, se kývají medvědi. Přitom však toužíme rozplakat hvězdy na obloze.*“¹

¹ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 20.

1 Realismus jako literární směr

Realismus vznikl v polovině devatenáctého století jako reakce na romantismus. Je ovlivněn industrializací a pozitivismem.² Nejvíce vyzdvihoval vědeckou metodu pozorování, což se stalo klíčovým i pro realistické romány. V realistických románech se do života postav významně promítají změny, které devatenácté století přineslo. Především se jednalo o technický a společenský pokrok, který se projevil odklonem od křesťanství.

Realistický román je obrazem společnosti. Spisovatel se ujímá role pozorovatele. Aby autor napsal dílo, které bude promlouvat k lidem i v následujících dekadách, musí být schopen opustit svůj subjektivní hodnotící pohled na danou skutečnost.³ Tento názor zastával i Milan Kundera, jenž za romanopisce považoval autora, který dokáže zmizet za svým dílem. Podle jeho názoru má být v centru dění každodenní život běžných lidí – ne romantických hrdinů.⁴ Spisovatelé nabízejí pohled do společnosti bohatých i chudých: „*Hleděli na svět objektivním pohledem, bez zaujetí a bez předsudků. Neusilovali o žádné efekty a pozornost věnovali stejně tak krásnému jako ošklivému.*“⁵

Charakteristickým znakem tvorby realistů a později naturalistů byl pesimismus a deziluze. Hlavním předpokladem pro vznik tohoto uměleckého směru byl pocit sociální nezařazenosti a individualismus ústící v osamění.⁶

Realistické principy vstoupily do hlavního proudu evropské literatury v šedesátých a sedmdesátých letech devatenáctého století. Charles Dickens a George Eliot v Anglii, Ivan Turgeněv, Lev Nikolajevič Tolstoj a Fjodor Michajlovič Dostojevský v Rusku, Gottfried Keller a Thomas Mann v Německu začlenili do svých románů realistické prvky jako objektivitu, humánní porozumění, detailní pozorování sociálního prostředí a mravů.⁷

² Pojmem pozitivismus označujeme filozofický směr uznávající jen tzv. pozitivní poznatky, které byly podloženy vědeckými fakty, tudíž byly dané, jasné a neovlivněné emocemi.

³ ZYKMUND, Václav. *Co je realismus?: pokus o vymezení kategorie realismu*. Praha: Československý spisovatel, 1957. s. 30.

⁴ PRAUSOVÁ, Barbora. *Román a Evropa – Milan Kundera*. Online. 2006. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2006/CJA007/um/1183958/1183961/roman_a_evropa.doc [cit. 2024-02-15]. s. 2.

⁵ ŠRÁMEK, Jirí. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-240-7. s.180

⁶ KOPAL, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Dějiny francouzské literatury*. Praha: Melantrich, 1949. s. 366.

⁷ ZELAZENKO, Alicja. *Realism*. Online. 1999. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/realism-art/The-novel>. [cit. 2024-02-16].

2 Rusko v devatenáctém století

Lev Nikolajevič Tolstoj se ve své tvorbě mimo jiné inspiroval důležitými momenty historie Ruska v 19. století. V *Sevastopolských povídkách* pracuje s reálnými historickými událostmi a stejně tak i ve *Vojně a Míru*, kde věrně popisuje bitvu u Slavkova i Borodina i požár Moskvy. Tyto události jsou úzce spjaty s historií Francie, kdy proti sobě stáli Napoleon Bonaparte a Alexandr I. s generálem Kutuzovem. Napoleon se při svém tažení dostal až do Moskvy, která však byla vylidněná. Francouzský vojevůdce se po požárech a rabování rozhodl město opustit. Zima se mu stala osudnou a většina jeho vojáků umrzla, nebo zahynula následkem vyčerpání.

Roku 1825, za vlády Mikuláše I., došlo v Rusku k povstání „děkabristů“, kteří v duchu Francouzské revoluce usilovali o zrušení nevolnictví, politickou svobodu, a ti nejradikálnější o vznik republiky. Povstání bylo násilně potlačeno a přeživší byli posláni na Sibiř.⁸

Naopak jeho syn Alexandr II. přistoupil k reformě soudnictví, armády i místní správy. Mezi lety 1855–1881 došlo k uvolnění cenzury. V soudnictví byla zavedena presumpce nevinny. Vojenská služba se zkrátila z dvaceti pěti na šest let. Předmětné reformy cara Alexandra II. měly ambici vést ke smysluplným změnám, avšak v ruské společnosti vyvolaly v sedmdesátých letech devatenáctého pocit dezorientace a hrůzy. Rolníci si museli odkoupit půdu a ti, kteří nebyli vlastníky půdy, museli dva roky pracovat na půdě, která patřila šlechtě. Alexander II. zemřel zhruba o dekádu později rukou atentátníka.⁹

Po smrti Alexandra II. nastupuje na trůn Alexandr III., o kterém se Petr Čornej vyjadřuje jako o „*tupém antisemitovi, nevzdělaném člověku malého ducha a malých schopností, panujícím prakticky zcela odděleně od reálného života.*“¹⁰ Ve snaze zabránit represivním opatřením v reakci na atentát napsal Tolstoj carovi Alexandru III. dopis, ve kterém ho žádal o odpuštění atentátníkům a nešíření dalšího zla, avšak bez výsledku.¹¹ Car se svou ženou, dánskou princeznou Dagmar, měli šest dětí. Nejstarší syn Mikuláš II. se stal posledním ruským carem.

⁸ PEČENKA, Marek a LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-95-8. s. 101.

⁹ WILSON, Jennifer. *The Everyday Inspiration for Anna Karenina*. Online. TNR. 2020. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/158973/everyday-inspiration-anna-karenina>. [cit. 2024-02-25].

¹⁰ ČORNEJ, Petr a kol. *Evropa králů a císařů: významní panovníci a vládnoucí dynastie od 5. století do současnosti*. Praha, 1997. ISBN 80-237-3511-X. s. 25.

¹¹ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 136.

3 Lev Nikolajevič Tolstoj

Podle Virginie Woolfové se jedná o jednoho z největších světových romanopisců. Gustave Flaubert se ho nebál přirovnat k Shakespearovi. Byl označován za živoucí symbol hledání smyslu života.

3.1 Milníky v Tolstého životě

Současník Ivana Sergejeviče Turgeněva, Antona Pavloviče Čechova a Fjodora Michajloviče Dostojevského se narodil roku 1828 do šlechtické rodiny nedaleko od Moskvy. Oba rodiče mu zemřeli, když byl ještě dítě. Na své dětství ale vzpomíná se sentimentem a nostalgií.¹² Po smrti matky se Tolstého a jeho dalších třech starších bratrů ujímá jejich teta, jejíž výchova měla na malého Tolstého velký vliv. Ukázala mu důležitost mezilidských vztahů, zatímco stále žijící otec přispíval k rodinné pohodě svojí bezprostředností a vlídným postojem ke svým potomkům.¹³

Na dětství Tolstoj vzpomíná ve svém prvním díle s názvem *Dětství*, které bylo vydáno časopisecky roku 1852 a bylo rozšířeno na trilogii – *Chlapectví* a *Jinošství*. Jedná se o autobiografickou prózu se silným filozofickým podtextem. Už v tomto souboru je patrná autorova orientace na psychologii postav a jejich duchovní svět. Pro všechna Tolstého díla je charakteristická snaha vystihnout a do detailu popsat psychologické procesy, ke kterým v lidském nitru dochází. Dílu se dostalo velkého ohlasu nejen v carském Rusku, ale i v dalších zemích evropského kontinentu.¹⁴

V mladém věku se Tolstému dostalo vzdělání ve francouzském jazyce. Během svého života se velmi zajímal o pedagogickou vědu, etiku a literaturu.

Tolstého mládí bylo bouřlivé. V této životní fázi mu byl vzorem „dokonalý aristokrat“, který je povznesen nad materiální starosti. Během svých studijních let hrával hazardní hry, holdoval alkoholu a ženy byly důležitou součástí jeho života. Ve svém deníku, který si začal vést roku 1847, zmiňuje, že se mohl nakazit pohlavní chorobou.¹⁵

Po nedokončených studiích práv se vrátil zpět do rodné Jasně Poljany, kde se, podobně jako postava Konstantina Levina v *Anně Karenině*, začal zajímat o těžce pracující rolníky.

¹² MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoy*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoy>. [cit. 2024-02-14].

¹³ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 7.

¹⁴ SMUTNÁ, Kateřina. *Lev Nikolajevič Tolstoj a jeho pedagogická činnost*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016. s. 26.

¹⁵ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 10.

V jeho nitru se zrodila touha žít zcela jiný život než doposud. Čas na venkově dále věnoval samostudiu a seberozvoji. Tyto aktivity ho tak pohltily, že mu nezbýval čas pro zápisy do deníku.¹⁶ Tolstoj si vedl deníky po většinu svého života a díky tomu patří k jednomu z nejlépe zdokumentovaných spisovatelů. Ve svých zápiscích postupně vytvářel pravidla pro různé aspekty společenského a morálního chování. Avšak s přibývajícím věkem došel k názoru, že život je příliš složitý na to, aby se přizpůsobil pravidlům nebo filozofickým systémům.¹⁷

Dále se Tolstoj aktivně věnoval pedagogické vědě. Byl přesvědčen, že je třeba vyučovat pouze matematice a jazykům. Sám se stal autorem *Slabikáře*, ve kterém se snažil danou látku vysvětlit co nejpochoptelněji. Důraz kladl na osobnost učitele, který by, podle jeho úvah, měl před výkonem svého povolání dosáhnout pedagogické kvalifikace.¹⁸ Tolstoj byl přesvědčený, že vzdělání a dobro v lidském nitru jdou ruku v ruce a věřil, že války jsou důsledkem lidské nevzdělanosti.¹⁹

Významným milníkem v Tolstého životě se stal sňatek se Sofií Bersovou, kterou požádal o ruku stejným způsobem, jako Levin Kitty v *Anně Karenině*. Ta i přesto, že ji Tolstoj svým zevnějškem nepřišel nijak atraktivní, po čase souhlasila.²⁰

„Je třeba poznamenat, že hraběnka Sofie Andrejevna stála vždy věrně po boku svého muže i v těžkých obdobích jeho života, vždy připravena pomoci. Starala se o něho jako o další ze svých dětí – připravovala mu jídlo, šatila ho, uklízela po něm, a přitom ho nechávala v klidu pracovat a přemýšlet. Velice ho povzbuzovala, a dokonce po něm přepisovala většinu jeho děl, některá z nich i několikrát.“²¹

Tolstoj tedy vyměnil své ideály a zájem o školství za starost o rodinu, avšak nihilismus se v jeho nitru dral stále více napovrch: *„Pocity odpovědnosti za lid, souvisící s řešením životního poslání člověka, přiváděly Tolstého až k hraniční čáře bytí a nebytí, kde se tavily všechny jemu známé hodnoty.“²²*

Tolstého zápas s vlastním nitrem vyčerpával do té míry, že onemocněl. V dopise adresovaném své ženě Sofii ji prosil o odpuštění faktu, že už dál není schopen žít rodinný život.

¹⁶ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 14.

¹⁷ MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoj*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoj>. [cit. 2024-02-14].

¹⁸ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 75.

¹⁹ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 76.

²⁰ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 83.

²¹ LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj*. Bakalářská. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. s. 40.

²² JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 113.

Následně odjel za svou dcerou Marií a chtěl dále pokračovat na Kavkaz, avšak cestou se nachladil a kvůli neustupujícím horečkám byl nucen vystoupit z vlaku na železniční stanici Astapovo. Zde i přes veškerou péči přednosta stanice a přizvaných moskevských lékařů dostal zápal plic. Na stanici Astapovo přijela celá jeho rodina, aby se s ním rozloučila. Tolstoj zemřel ve svých osmdesáti dvou letech.²³

3.2 Tolstého životní filozofie

Četl ruské romantiky jako byl Nikolaj Vasiljevič Gogol, Michail Jurjevič Lermontov a Alexandr Sergejevič Puškin. Velmi vzhlížel k Charlesovi Dickensovi. Vážil si Viktora Huga a osobně se s ním setkal při návštěvě Paříže. Tolstoj nosil na krku místo kříže medailon s portrétem Jeana-Jacques Rousseauea.²⁴

Mezi jeho záliby patřilo cestování. Navštívil celou řadu zemí, kde se setkal s velikány jeho doby. Po ukončení svých cest po Evropě dospěl k názoru, že carské Rusko je ve srovnání s Francií nebo Německem zaostalé: „*Rusko je Tolstému najednou krajně protivné. Cítí přímo fyzickou hrubost a lživost života, který jej ze všech stran obklopuje. Bída lidí, ale i špatný stav domácího zvířectva na něj strašně doléhají; ještě strašnější mu ale připadá nehybnost carského Ruska, neschopnost to vše změnit*“²⁵

Jeho snaha řešit mravní a společenské rozpory na státní úrovni se ukázala jako marná, a tak dal přednost životu obyčejného venkovského člověka v rodné Jasné Poljaně.²⁶ Po návratu z cest založil školu pro mužiky²⁷, které sám vyučoval. Byl si vědom toho, že bez základního vzdělání by i po zrušení nevolnictví nedosáhli vyšší společenské prestiže.²⁸

Tolstého názory byly v mnoha věcech radikální. Například neuznával funkci peněz. Peníze pro něj byly „nová forma otroctví.“ Vyhýbal jejich používání a spíše volil směnný obchod. Na ženy pohlížel jako na méněcenné bytosti a jejich hlavní úlohu spatřoval v starosti o rodinu.²⁹

Na Tolstého životní filozofii měla vliv Krymská válka, ve které bojoval spolu se svým bratrem v padesátých letech devatenáctého století. Jeho zážitky z války se staly inspirací pro

²³ SMUTNÁ, Kateřina. *Lev Nikolajevič Tolstoj a jeho pedagogická činnost*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016. s. 26.

²⁴ MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoj*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoj>. [cit. 2024-02-14].

²⁵ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 60.

²⁶ JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964. s. 15-16.

²⁷ Mužik je označení pro ruského rolníka. Do 70. let 19. st. se jednalo o nevolníky.

²⁸ FEMINA, Gerardo. *Co je to aktivní nenásilí: L. N. Tolstoj*. Online. 2015. Dostupné z: <http://www.svetbezvalek.cz/cs/zprava/co-je-aktivni-nenasili-l-n-tolstoj>. [cit. 2024-02-13].

²⁹ LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj*. Bakalářská. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. s. 40.

Sevastopolské povídky, v nichž reflektuje svoji zkušenost z téměř ročního obléhání města. Tolstoj zde zobrazuje válku ve vší její nahotě a hrůze.³⁰

Během svého života dospěl k přesvědčení, že carova armáda ani pravoslavní nejsou hodné následování. Stal se z něho zapálený pacifista, který se nebál kritizovat pravoslavnou církev, ze které byl roku 1901 exkomunikován. Zastával názor, že násilí plodí další násilí. Mahatma Gandhi od něj převzal koncept nenásilného odporu.³¹

„Řekl bych, že takové to rebelství nebo protestantství v pravoslaví se v Tolstém probudilo zřejmě ke konci 19. století, kdy píše své velké mravoličné romány – tedy především *Annu Kareninu* a *Vzkříšení*“³²

Jeho definitivní myšlenkový rozhodnutí s pravoslavím se projevuje na jeho tvorbě, ve které se upíná na dokázání nekřesťanskosti církve. Tolstoj církvi vyčítal šíření víry za pomoci násilí, proti kterému byl rozhodnut za každou cenu bojovat.³³

3.3 Způsob tvorby a Tolstého dílo

Jak poznamenal Isaac Babel, ruský spisovatel a překladatel: „*Kdyby svět mohl sám psát, píše jako Tolstoj.*“³⁴ Tímto vyjádřením chtěl demonstrovat Tolstého schopnost pozorovat a zaznamenávat i ty nejmenší změny vědomí, které se projevují v jedincově chování. Ti, kdo navštívili Tolstého v jeho pokročilém věku, vnímali, jak hluboce rozumí jejich nevysloveným myšlenkám.³⁵

Díla Tolstého do jisté míry odrážejí zážitky, kterými si prošel během svého života. Je autorem velkého množství knih (více než dvě stě titulů) na základě kterých se stal světově uznávaným spisovatelem.

Při svých cestách po zemích Evropy napsal povídky jako *Trojí smrt*, *Rodinné štěstí* či *Albert*. Pobyt v Evropě pro něj byl jednou z mnoha životních deziluzí.

³⁰ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 47.

³¹ MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoj*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoj>. [cit. 2024-02-14].

³² DVOŘÁK, Libor. *L. N. Tolstoj a jeho křesťanství*. Online. Český rozhlas. 2008. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/l-ntolstoj-a-jeho-krestanstvi-8001859>. [cit. 2024-02-13].

³³ LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj*. Bakalářská. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. s. 35.

³⁴ TAYLER, Christopher. *Tolstoj: A Russian Life by Rosamund Bartlett – review*. Online. 2010. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2010/nov/14/tolstoj-russian-life-rosamund-bartlett-review>. [cit. 2024-03-08].

³⁵ MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoj*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoj>. [cit. 2024-02-14].

Šedesátá léta devatenáctého století plně zasvětil psaní jedné z nejrozsáhlejších románových epopéjí s názvem *Vojna a mír*, který se odehrává ve válečných kulisách Napoleonské a Vlastenecké války.³⁶

Za Tolstého nejslavnější dílo můžeme považovat román *Anna Karenina*, ve kterém se čtenář stává svědkem Tolstého schopnosti do detailů vykreslit život na venkově i ve městě, vzrušení panující před plesem i monotónní, několik dnů trvající senoseč, milostnou deziluzi v kontrastu s upřímnou láskou.

Dílo *Kreutzerova sonáta* vzniklo na přelomu osmdesátých a devadesátých let devatenáctého století. Novela zrcadlí Tolstého hodnoty a jeho životní filozofii. Dopad novely na čtenářskou veřejnost byl zapříčiněn zejména jejím dramatickým obsahem. Hlavními hrdiny díla jsou manželé Pozdnyševovi, jejichž společné štěstí postupně vyprchává kvůli manželově žárlivosti, která vyvrcholí ve vraždu jeho ženy.³⁷

Mezi další Tolstého významná díla řadíme román *Vzkříšení*, který je věrným obrazem politické a sociální situace v carském Rusku. Tolstoj se nevyhýbá žádné ze společenských vrstev od vládních představitelů po politické vězně. Tento román můžeme považovat za Tolstého manifest namířený proti caru a jeho způsobu vlády.³⁸ „Do tohoto díla se přenáší změna Tolstého názorů, jeho rozchod s aristokratickou společností a přijetí venkovského života v Jasně Poljaně se zaměřením se na jeho mužiky.“³⁹

³⁶ SMUTNÁ, Kateřina. *Lev Nikolajevič Tolstoj a jeho pedagogická činnost*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016. s. 27.

³⁷ HOUŠKA, Vítězslav, 1949. *L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis. s. 25-26.

³⁸ HOUŠKA, Vítězslav, 1949. *L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis. s. 27.

³⁹ SMUTNÁ, Kateřina. *Lev Nikolajevič Tolstoj a jeho pedagogická činnost*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016. s. 28.

4 Anna Karenina

Anna Karenina je považována za jeden z nejzásadnějších románů v dějinách ruské i evropské literatury. V dílech autorů dvacátého století se nachází několik odkazů na toto dílo. Například v Kunderově *Nesnesitelné lehkosti bytí*, když dvě hlavní postavy vedou rozhovor, jaké jméno dají svému psovi: „*Může to být Anna Karenina.*“ „*Nemůže to být Anna Karenina, protože takovou legrační držku nemůže mít žádná žena,*“ řekl Tomáš. „*Je to spíš Karenin. Ano, Karenin.*“⁴⁰ Kundera se rozhodl pro toto jméno pravděpodobně proto, aby vytvořil symbolickou paralelu mezi svým a Tolstého románem, které navzájem pojí motivy viny, lásky či morálních dilemat.

Kundera si na základě Flauberta, Tolstého a jim podobných odvodil význam tzv. „moudrosti románu“, která když se jí autor nechá vést, může mít na jeho dílo veliký dopad. Právě díky „moudrosti románu“ dokáže čtenář nelézt pochopení pro Annu a její činy, aniž by byl nějak ovlivněn názory autora.⁴¹ Zajímavostí je, že výše popsaná premisa plně funguje za podmínek reciprocity. Čtenář, který se nechává dílem vést, může v něm nalézt mnohem více, než kdyby hledal konkrétní obsahy.

Tolstoj na díle pracoval čtyři roky. Předtím zpracoval románovou epopej *Vojna a mír* (1865-69) a po dokončení *Anny Kareniny* se věnoval svému poslednímu románu *Vzkříšení* (1899).

4.1 Příběh plný protikladů

Ačkoliv by se mohlo zdát, že kniha bude kopírovat pouze jednu dějovou linii života hlavní hrdinky, není tomu tak. Román je tvořen dvěma dějovými liniemi, které se vzájemně prolínají. Hranice mezi nimi je, zvláště ke konci knihy, jasná a ostrá. Jedná se o vztah Kitty a Levina, který tvoří očividný kontrast ke vztahu Anny a Vronského.

Kniha začíná popisem příjezdu Anny na moskevské nádraží, kde se poprvé potkala s Vronským: „*Když se ohlédl také otočila hlavu. (...) Naschvál zhasila světélko v očích, ale svítilo proti její vůli v úsměvu, sotva patrném.*“⁴²

Anna přijela, aby urovnala vztah svého bratra Štěpána a jeho ženy, který jí byl nevěrný s vychovatelkou jejich dětí. Štěpánova žena Darja měla mladší sestru Kitty, o kterou jevil

⁴⁰ KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. V Brně: Atlantis, 2006. ISBN 80-7108-281-3. s. 32.

⁴¹ PRAUSOVÁ, Barbora. *Román a Evropa – Milan Kundera*. Online. 2006, s. 2. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2006/CJA007/um/1183958/1183961/roman_a_evropa.doc [cit. 2024-02-15].

⁴² TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 68.

zájem dva muži současně: okouzující voják Alexej Vronskij a Kittin přítel z dětství, statkář Konstantin Levin. Kitty dala přednost atraktivnímu Vronskému před přemýšlivým Levinem.

Vronskij se ale na plese znovu potkal s Annou, do které se bezhlavě zamiloval. Po protančené noci s Vronským se Anna rozhodla své city k němu skrýt. Stále si byla vědoma, že je matkou a cítila se vina pro svůj cit k Vronskému: „*Ne, musím, musím jet,*“ vysvětlovala své švagrové změnu svého plánu takovým tónem, jako by si najednou vzpomněla na tolik neodkladných záležitostí, že jim konce nebylo. „*Ne raději dnes!*“⁴³ A vrátila se zpět do Petrohradu.

Vronský, který se donedávna dvořil Kitty, se vydal za Annou do Petrohradu, kde na nádraží spatřil Alexeje Alexandroviče, manžela Anny, který ji vyhlížel. Teprve tehdy si plně uvědomil, že se zamiloval do vdané ženy: „*Když uviděl Alexeje Alexandroviče, jeho zdravou petrohradskou barvu a přísný sebevědomý zjev, kulatý klobouk a trochu vysedlý hřbet, uvěřil v něho a měl nepříjemný pocit, jaký by měl člověk, který sužován žízni konečně došel k prameni a našel v něm psa, ovci nebo vepře, jenž vypil a zkalil vodu.*“⁴⁴

Anna si po svém příjezdu do Petrohradu uvědomila víc než kdy před tím, že déle se svým mužem už žít nedokáže. Její muž byl úředník tělem i duší, pravidla a řád byly pro něho svaté a city jako by neměl. Byl ve všech směrech pravým opakem Vronského. Když se Anna s Vronským opět potkali na večíрку, kam Anna přišla se svým mužem, vedli spolu dlouhý a důvěrný rozhovor. Anna se snažila vztah ukončit ještě předtím, než by k něčemu mohlo dojít, nicméně bylo zřejmé, že si přála pravý opak: „*Tedy učiňte to pro mne, nikdy mi už nic takového neříkejte, a budeme dobrými přáteli,*“ řekla, ale její pohled mluvil o něčem docela jiném. „*Přáteli nebudeme, to víte sama. Ale zda budeme nejšťastnějšími anebo nejnešťastnějšími z lidí, to je ve vaší moci.*“⁴⁵

Alexej Alexandrovič Karenin věděl, že se v nitru jeho ženy děje něco neobvyklého. Sám byl přítomen na večíрку, kde se Vronskij Anně vyznal ze svých citů. Nebyl žárlivý, ale všiml si, že ostatní tuto skutečnost vnímali jako zvláštní a nevhodnou. Po večíрку si s Annou promluvil. Z jeho slov byly jasně čitelné rysy jeho charakteru: „*Tvé city jsou věci tvého svědomí. Ale mám závazek k tobě i k bohu, a proto tě musím upozornit na tvé povinnosti. Naše*

⁴³ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 101.

⁴⁴ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 111.

⁴⁵ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 142.

životy jsou spojeny, a to ne lidmi, ale bohem. Ten svazek by mohl zpřetrhat jen zločin, a takový zločin má za následek těžký trest.“ A dodal. *„Jsem tvůj muž a miluji tě.*“⁴⁶

Anna se vysmála jeho citům. Jeho chlad a netečnost byly v pravém rozporu s láskou, jakou ji zahrnoval Vronský, kterému propadla tělem i duší: *„Klesl na kolena a chtěl ji vidět do obličeje, ale schovávala jej a nemluvila. Konečně jako s námahou vstala a odstrčila ho. Její tvář byla stále stejně krásná, ale o to ubožejší.*“ *„Všemu je konec,*“ řekla. *„Nemám nic mimo tebe. Na to nezapomínej.*“⁴⁷

Netrvalo dlouho a Anna přišla do jiného stavu. Vronský přijal zprávu s radostí a v očekávání, že nadešel čas, kdy už se nebudou muset skrývat: *„Východisko se vždycky najde. Musíš se odhodlat,*“ řekl Vronskij. *„Všecko bude lepší, než jak žiješ teď. Přece vidím, jak tě trápí výčitky svědomí před společností, před synem, před tvým mužem.*“⁴⁸

Anna přemýšlela o útěku s Vronským, avšak nebyla toho schopna kvůli svému synovi Serjožovi, kterého velmi milovala. To se změnilo po dostizích, na kterých Vronský spadl z koně. Anna totiž hlasitě vykřikla a Karenin už neměl nejmenších pochyb o tom, co si do té doby odmítal připustit. Anna přiznala vinu v plném rozsahu: *„Ne, nemýlil jste se. Byla jsem zoufalá a jsem zoufalá, nemohu jinak. Poslouchám vás a myslím na něho. Miluji ho, jsem jeho milenkou, nesnáším, bojím se, nenávidím vás... Dělejte se mnou, co chcete.*“⁴⁹

Příčina bolesti, již dlouhodobě pociťoval, byla najednou vyřčena. Považuje se za nevinného a hledá východisko ze situace, která ho ponížila. Na mysl mu přicházely myšlenky na souboj, odloučení od Anny, rozvod, avšak všechny ihned zapudil: *„Ano, uplyne čas, který všecko hojí, a obnoví se i dřívější vztah“,* řekl si Alexej Alexandrovič, *„totiž obnoví se potud, abych nepociťoval, že běh mého života je narušen. Ona musí být nešťastna, ale já jsem nic nespáchal, a proto nemohu být nešťasten.*“⁵⁰

Po porodu dcery na tom byla Anna velmi zle. Alexej Alexandrovič za ní přijel z Moskvy. Byl rozhodnut odpustit jí, pokud to by to bylo její poslední přání. Nad smrtelnou postelí své ženy se usmířil nejen s ní, ale i s přítomným hrabětem Vronským. *„Neschovávej obličej, dívej se na něho. On je svatý,*“ řekla Anna. (...) Alexej Alexandrovič uchopil Vronského za ruce a

⁴⁶ TOLTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 149.

⁴⁷ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 152.

⁴⁸ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 190.

⁴⁹ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 213.

⁵⁰ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 282.

odtáhl mu je z obličeje, hrozného ve svém výrazu utrpení a studu. „Podej mu ruku. Odpušť mu.“ Alexej Alexandrovič mu podal ruku a ani se nesnažil zadržet slzy, které se mu řinuly z očí.“⁵¹

Následující pasáž vykresluje rozmluvu obou mužů: Karenin je rozhodnutý neopustit svoji ženu pro její románek s Vronským. Naopak hrabě Vronský odešel z domu své milenky s myšlenkami na vlastní smrt. Skutečně se snažil svým výčitkám a studu uniknout ránou z revolveru, avšak nezasáhl srdce a přežil. Anna se po porodu zotavila, ale i přes odpuštění, kterého se jí dostalo, nebyla schopna žít bez Vronského. S Vronským i malou Annou odjela do Itálie s vědomím, že nenávratně ztratila muže, syna i společenské postavení.

V Itálii je neomezovaly žádné společenské povinnosti, a tak trávili většinu času spolu. Za nedlouho si Vronskij uvědomil, že ačkoliv má vše, co kdy chtěl, není úplně šťastný, přestože Annu stále upřímně miloval. Aby zahnal nudu všedních dnů, začal se zajímat o politiku, obrazy a knihy. Po návratu do Petrohradu vystoupila na povrch skutečnost, že jemu jsou společenské kruhy otevřeny, avšak Anně nikoliv, jelikož rozvod s Kareninem stále neproběhl. To mezi Annu a Vronského stavělo stále větší hráz: *„Mé city se nemohou změnit, víte to sama dobře, ale prosím vás, abyste nikam nechodila, proboha vás prosím,“* (...) *Slova neslyšela, ale viděla chladný pohled a odpověděla podrážděně: „A já vás prosím, abyste mi sdělil, proč nemám jet.“ „Protože vám to může způsobit...“ Zarazil se.“⁵²*

Po návštěvě divadla, kde Anna byla terčem pohledů všech zúčastněných, se uchylují na venkov. Zde Annu navštívila Darja, žena jejího bratra, za kterou Anna na začátku románu přijela do Moskvy. Vronský se Darje svěřil, že by jí byl neskonale vděčný, pokud by Anně navrhla, aby svému muži poslala žádost o rozvod, jelikož spolu toto téma prodiskutovat nemohou kvůli Annině přecitlivělosti: *„Když na to myslím, nemohu pak usnout bez morfia.“* (...) *„Dostala bych svolení, ale co bude pak se sy... se synem? Vždyť oni mi ho nedají. Bude vyrůstat u otce, kterého jsem opustila, a bude mnou opovrhovat. Pochop, že miluji dvě bytosti, obě snad stejně, ale obě víc než sebe – Serjožu a Alexeje.“* (...) *„Jen ty dvě bytosti miluju, a přitom jedna vylučuje druhou. Nemohu mít oba, a to jediné potřebuju. A když tohle není, na ničem už nezáleží. Všecko je mi jedno, úplně. Nějak to už dopadne...“⁵³* Tato ukázka je důkazem toho, že Anna byla žena toužící po hlubokých vztazích. Spatřujeme v ní citově bohatého člověka, který se v důsledku nepředvídatelných životních situací ztratil sám v sobě. Pokud se

⁵¹ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 408.

⁵² TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 535.

⁵³ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 630-631.

čtenář nechává románem vést, dochází k závěru, že Annu nelze pro její citovou opravdovost jednoznačně odsoudit.

Život na venkově se postupně stal pro oba dva vězením. Pokaždé, když se Vronský vrátil z dostihů nebo ze shromáždění ve městě, byla Anna plná závesti a zášti, a proto se jejich shledání nikdy neobešlo bez hádky. V zimě proto napsala svému muži dopis se žádostí o rozvod a přestěhovali se spolu s Vronským do Moskvy, kde se podrážděnost jednoho druhým ještě navýšila: „*Anně znamenal on celý, se všemi svými zvyky, názory a snahami, se všemi duševními i fyzickými rysy jedno jedině – lásku k ženám, a ta láska, která se podle jejího cítění měla soustřeďovat jen na ni, tato láska chladla. Soudila tedy, že asi přenesl část lásky na jiné či na jinou ženu – a žárlila.*“⁵⁴

Všechna tíha jejího postavení, neustálé hádky a stále do mysli se vkrádající pocit, že Vronského ztrácí, způsobily, že se pro Annu stával život nesnesitelným. Jediný možný únik z nikdy nekončícího kolotoče hádek a výčitek spatřila Anna ve své smrti. V poslední chvíli si však své rozhodnutí, uskutečněné v afektu, chtěla rozmyslet, ale pozdě: „*A v témž okamžiku se zhrozila, co dělá. Kde je? Co dělá? Proč? Chtěla se zvednout a uskočit zpět; ale cosi obrovského, neúprosného ji udeřilo do hlavy a vleklo ji za záda. „Pane bože, odpusť mi všechno!“ hlesla, když si uvědomila, že zápas je marný. A svíce, při níž četla knihu plnou nepokoje, klamu, bolesti a zla, ta svíce vzplanula jasnějším světlem než kdy jindy, ozářila jí vše, co předtím bylo obestřeno tmou, zaprskala, začala skomírat a zhasla navždy.*“⁵⁵

Po její smrti Vronský odešel bojovat do Srbska proti Turkům se slovy „*Mám tu přednost, že pro mě život nemá žádnou cenu.*“⁵⁶ a malé Anny se ujmul Karenin, kterému po právu patřila.

4.2 Psychologie postav

V Anně dochází k vnitřnímu konfliktu způsobenému křížením osobních tužeb a citů s očekáváními společnosti. Tolstoj popisuje vnitřní stavy postav jako nestranný pozorovatel. Při četbě Anny Kareniny máme pocit, jako by autor zcela vstoupil do duše postav, aby popsal jejich vnitřní pochody a pohnutky. Nemůže být pochyb o tom, že v porovnání s romány

⁵⁴ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 721.

⁵⁵ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 756.

⁵⁶ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 767.

Flaubera či Balzaca se Tolstého *Anna Karenina* zdá být psychologicky propracovanější a bohatší.

Jedná se o pravý opak Tolstého francouzského současníka Émila Zoly, jehož hlavní postavy románů jsou primárně popisovány ze sociologického hlediska. Díky tomu, že Tolstoj při tvorbě charakteru *Anny Kareniny* nepostupoval jednostranně a neudělal z *Anny* jednoduše zavržitelnou bytost, stal se román zásadním světovým dílem.⁵⁷

Autor v knize ve velké míře používá metonymii a tím se vyhýbá zdlouhavému popisu charakteru postav. Například v knize se několikrát objevuje zmínka o Vronského bílých zubech, Anniných kučeravých vlasech či Kareninovu zlozvyku lupat prsty.

Tolstoj se u postavy *Anny Kareniny* inspiroval ženou jménem *Anna Stepanova*, která byla hospodyní u jednoho z Tolstého sousedů. S manželem se pravidelně hádali, kvůli jeho zálibě ve flirtování s vychovatelkami. Tyto neustálé neshody vrhly nakonec *Annu Stepanovou* pod kola vlaku. Tolstoj se osobně účastnil pitvy jejího těla a celá tato událost na něj velmi zapůsobila. *Anna Stepanova* ještě před svou sebevraždou napsala dopis adresovaný svému muži, ve kterém ho usvědčuje, že to on je za její čin odpovědný. Tato událost se stala rok před tím, než začal Tolstoj pracovat na *Anně Karenině*. Rozdíl mezi *Kareninou* a *Stepanovou* je v tom, že v případě *Anny Kareniny* se nejedná o únik z neřešitelné životní situace, ale o jednání v afektu.⁵⁸

Levinovo vyznání lásky za pomoci dřevěných kostek s písmeny, bylo taktéž inspirováno skutečnými událostmi, kdy stejným způsobem požádal o ruku svou ženu *Sofii*.⁵⁹ Jejich manželství bylo poznamenáno Tolstého snahami o život v pravdě, které oddaně věřil a která byla leckdy v rozporu s tím, jak k životu a jeho smyslu přistupovala většinová společnost.

Tolstého neustálé kladení otázek ohledně smyslu života se odrazilo v postavě *Levina*. Přemýšlivý a dobrosrdečný statkář s filozofickými sklony má s autorem mnoho společného – neustále je sužován otázkou po smyslu života. Tolstoj byl svědkem špatného provádění agrárních reforem na ruském venkově a tyto zkušenosti sehrály roli v utváření postavy statkáře *Konstantina Levina*.⁶⁰

⁵⁷ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 117.

⁵⁸ WILSON, Jennifer. *The Everyday Inspiration for Anna Karenina*. Online. TNR. 2020. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/158973/everyday-inspiration-anna-karenina>. [cit. 2024-02-25].

⁵⁹ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 83.

⁶⁰ WILSON, Jennifer. *The Everyday Inspiration for Anna Karenina*. Online. TNR. 2020. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/158973/everyday-inspiration-anna-karenina>. [cit. 2024-02-25].

Za opak cnostného života, jehož hlavním představitelem je právě Levin, můžeme považovat Vronského. Autor v knize popisuje soubor pravidel, podle kterých se postava Vronského řídí a která mu usnadňují rozhodování se v různých životních situacích. Tato pravidla nejsou založena na morálních zásadách, ale spíše na jeho osobním prospěchu: „*Pravidla neomylně stanovila, že musí zaplatit falešnému hráči, kdežto krejčí počká, že mužům se lhát nemá, kdežto ženám může, že nikdo nesmí být klamán, ale manžel ano, že nesmíme odpouštět urážky a smíme se jich dopouštět.*“⁶¹

4.3 Analýza románu

V duchu realismus se autor snaží ukázat svět bez příkras a detailním popisem panujících poměrů usiluje o uměleckou reflexi. Z toho důvodu si vybral tabuizované téma nevěry. Tolstoj vynikal vyprávěcím stylem, kterým dokázal jednoduše a s lehkostí psát o závažných tématech.

V Tolstého románu je čtenář svědkem postupné proměny vdané ženy a matky pevného charakteru v ženu jednající podle svých citů a schopnou opustit vše pro lásku k muži, který se pro ni stal vším.

Knihu tvoří osm částí a každá z nich vnáší do děje neočekávaný zvrat. První část bychom mohli popsat slovem zmatení. Zmatení, jehož příčinou je Štěpán rodině Oblonských, zmatení v nitru Anny Kareniny, když pozná Alexeje Vronského, zmatení Levinovo, který je odmítnut ženou jeho snů a v neposlední řadě zmatení Kitty, způsobené náhlým ochladnutím citů Vronského k její osobě.

Druhá část knihy může být charakterizována jako dno. Na dno se dostává Anna po dostizích, kdy je vše vyzraženo a její muž odmítne nechat se rozvést, ale Anna už čeká dítě, které mu podle práva patří, avšak není jeho krve.

V třetí části se Anna i Vronský zaplétají stále více do pavučin lží.⁶² Anna nemůže více žít se svým mužem pod jednou střechou. O jejich vztahu se ve společnosti dávno vědělo, ale dokud se k němu nepřiznali na veřejnosti, nikdo se neopovážil je soudit.

V polovině knihy se stáváme svědky zvláštního propojení mezi Annou a Vronským. Zdá se jim nezávisle na sobě sen, ve kterém se zjevuje muž pracující na železnici, který může být chápán jako předzvěst Annina konce.

⁶¹ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64. s. 303.

⁶² NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 117.

V páté části dochází k volbě cesty. Anna dá přednost Vronskému před Serjožou, Vronský světské kariéře před vojenskou a odjíždějí spolu do Itálie. Karenin si volí náboženskou cestu odpuštění a smíření.

Ústřední postavou se pro šestou část stává Dolly Oblonská, manželka Stivy, jenž porovnává rodinu Anny a Levina, který se šťastně oženil s Kitty. Anna v tomto porovnání prohrává, jelikož v její stávající rodině Dolly spatřuje něco nezdravého a neupřímného.

V poslední části, kterou lze nazvat jako zrození a smrt, jsme svědky největšího kontrastu v celé knize. Anna už není schopna zvládat tíhu své situace a vrhá se pod kola vlaku, zatímco Levinovi se rodí syn a nalézá smysl života.⁶³

⁶³ NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71. s. 119.

5 Francie v devatenáctém století

Dějinné události devatenáctého století nutně navazovaly na významné události století minulého, kdy ve Francii došlo k zásadní politické transformaci – svržení monarchie a vznik republiky. Jednou z velkých společenských změn, kterou přinesla Velká francouzská revoluce (1789-1799), bylo omezení moci a bohatství šlechty, důraz na rovnost a svobodu, sekularizace⁶⁴ společnosti a zrušení feudálních privilegií, která se do té doby týkala pouze duchovenstva a šlechty.

Za další zásadní milník v dějinách Francie můžeme považovat převzetí moci Napoleonem Bonapartem roku 1799. O pět let později uvedl v platnost občanský zákoník, jenž občanům deklaroval rovnost před zákonem, a tím uvedl myšlenky revoluce do praxe. Na druhé straně se Francie pod jeho vládou dostala do válečného konfliktu s většinou evropských mocností. Bitvy napoleonských válek dodnes patří mezi ty nejznámějších v dějinách.⁶⁵

V letech 1815–1848 nastává období tzv. restaurace, kdy Francii vládnou králové snažící se nastolit porevoluční absolutistickou monarchii. Právě nyní se rodí realismus v literatuře. Mezi hlavní představitele řadíme Honoré de Balzaca, Stendhala, Guy de Maupassanta, Gustava Flauberta i Victora Huga. Sám Flaubert se za realistického autora nepokládal: „*Psal jsem Paní Bovaryovou, protože realismus nenávidím*“⁶⁶

Po vypuknutí prusko-francouzské války (1870-1871) Gustave Flaubert napsal: „*At' se napříště stane, co chce, zůstaneme hlupáky.*“⁶⁷ Tato válka skončila porážkou Francie a vedla ke vzniku Pařížské komuny. Jednalo se o vládu radikálů a dělníků, která byla potlačena a definitivně poražena v tzv. Krvavém týdnu. Zprávy o něm vyvolaly zděšení v celé Evropě. Nicméně vystoupení komunardů bylo vnímáno jako projev společenského pokroku: „*I když byla Pařížská komuna velmi rychle potlačena, z křeče těchto revolučních událostí se zrodila nová Francie, jejímž dědicem je dnešní demokratická republika.*“⁶⁸

⁶⁴ Pojem sekularizace označuje oddělení církve od státu.

⁶⁵ PERLÍNOVÁ, Dominika. *Geniální vojevůdce si podmanil Evropu. Napoleon byl také oportunist, říká historička*. Online. 2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/napoleon-bonaparte-je-kontroverzni-postava-i-200-let-po-smrt/r~c23c2796acb811eb9a61ac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-03-21].

⁶⁶ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 199.

⁶⁷ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 80.

⁶⁸ VAUGHAN, David. *Paříž, město plné snění. Dokument o minulosti, současnosti i budoucnosti francouzské metropole*. Online. 2017. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/pariz-mesto-plne-sneni-dokument-o-minulosti-soucasnosti-i-budoucnosti-5441965>. [cit. 2024-03-21].

6 Gustave Flaubert

Gustave Flaubert je považován za jednoho z nejslavnějších francouzských prozaiků devatenáctého století. Mezi jeho díla řadíme román *Salambo* o tajné lásce žoldnéře a královské dcery odehrávající se v Kartágu a posmrtně vydaný nedokončený román *Bouvard a Pécuchet* o dvou písářích. Hlavním tématem románu je reflexe soudobé společnosti a kritika společenských vztahů. Ovšem román vydaný roku 1857, kterým se Flaubert nejvíce proslavil, nese název *Paní Bovaryová*.⁶⁹

6.1 Rodina a přátelé

Narodil se roku 1821 jako druhorozený syn Anny a Achilla Flaubertových. Po narození mu snad scházelo jen pár dnů života, a tak pro něho nechal jeho otec připravit místo v rodinné hrobce. Avšak Gustave měl větší štěstí než jeho další tři sourozenci.⁷⁰ Později řekl: „*Narodil jsem se s malou vírou ve štěstí. Již zcela mlád, měl jsem úplnou předtuchu života. Bylo to jako hnusný zápach kuchyně unikající oknem. Netřeba pojíst, abys viděl, že je z toho nanic...*“⁷¹

Otec pracoval jako primář v nemocnici v Rouenu a rodina vlastnila v této přímořské oblasti několik nemovitostí, takže Flaubert vyrůstal v poklidném prostředí s celkem stabilním společenským statutem člověka střední třídy. V přátelích byl vybíravý. V průběhu života navázal celoživotní přátelství např. s francouzským malířem Ernestem Chevalierem, ruským spisovatelem Ivanem Sergejevičem Turgeněvem, fotografem Maximem Du Camp či se spisovatelkou George Sandovou, múzou Fryderyka Chopina i Franze Liszta. Émile Zola a Guy de Maupassant se stali jeho obdivovateli. Miloval rodinu, obzvláště matku. Po její smrti upadl do hluboké deprese.⁷²

6.2 Začátek spisovatelské kariéry

„*Až jednou vstoupím na scénu, učiním tak v plné zbroji,*“⁷³ zněla Flaubertova slova na začátku spisovatelské kariéry. V začátcích jeho tvorby jsou patrné prvky romantismu, ale jeho vrcholná díla jsou psána v duchu kritického realismu. Ve svých myšlenkách a tvorbě se dopracoval až na hranici naturalismu.⁷⁴ Flaubertovo dílo lze označit jako „*symbiózu romantické*

⁶⁹ KOPAL, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Dějiny francouzské literatury*. Praha: Melantrich, 1949. s. 369.

⁷⁰ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15]. s. 254.

⁷¹ KOPAL Josef. *Gustave Flaubert*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského; 1932.

⁷² BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 26, 31.

⁷³ Tamtéž s. 29.

⁷⁴ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15]. s. 254.

*citlivosti s duchem realismu a naturalismu. Tyto směry se v jeho díle zauzluží.*⁷⁵ Obdivoval velikány své doby, kterými byli např. Georg Byron, Walter Scott, Alfred de Musset či Viktor Hugo, s nímž se během studia práv v Paříži seznámil.

Flaubert byl zastáncem idejí lartpoullartismu.⁷⁶ K pravdě přistupoval jako k odrazovému můstku, díky němuž byl schopen objevovat krásu projevující se v deziluzi. Pravda pro něj nebyla cílem, ale podmínkou. Literaturu nevnímal jako lék na morální a společenské choroby, ale její funkci spatřoval v odkrývání pravdy, citu a krásy, to vše bez zbytečného patosu a uniformity.⁷⁷

V korespondenci s George Sandovou se Flaubert o literatuře vyjádřil následovně: „*Uvědomte si, jak je smysl pro literaturu vzácný! Člověk by přepokládal, že mu napomůže znalost jazyků, archeologie, dějin atd. Vůbec ne! Takzvaní vzdělanci, když mají co do činění s uměním, jsou čím dál tím neschopnější. Uniká jim dokonce i podstata umění. Anotace jsou pro ně zajímavější než vlastní text; berlí si cení víc než nohou*“⁷⁸

6.3 Kdo byl Gustave Flaubert?

Flaubert během svého života často cestoval. Itálii navštívil ihned po napsání první verze románu *Citová výchova*. S Maximem du Campem putovali roku 1847 Bretaní a Normandií, o dva roky později uskutečnili velkou výpravu směrem na východ (od Řecka až po severní Afriku). O deset let později se Flaubert vypravil pro materiál k jeho dalšímu románu *Salambo* do severní Afriky.⁷⁹

Z jeho cest se dochovalo velké množství korespondence. V jednom z dopisů napsal: „*Zapletení do života, vidíme ho špatně – buď nás příliš trápí, nebo si ho příliš užíváme (...) Takže – a toto je můj závěr – mi nezbyvá, než žít jako dosud: o samotě, jen s houfem velikánů, mých jediných přátel.*“⁸⁰

Spisovatel se nikdy neoženil. O manželství se vyjadřoval jako o projevu měšťáctví.⁸¹ Po většinu života projevoval náklonnost jen k vdaným ženám. Avšak, jak uvedla Flaubertova neteř

⁷⁵ KOPAL Josef. *Gustave Flaubert*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského; 1932.

⁷⁶ Základní premisa lartpoullartismu zní, že umění je samoúčelné, tedy bez sociálních, politických či morálních funkcí.

⁷⁷ KOPAL, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Dějiny francouzské literatury*. Přeložil Otakar NOVÁK. Praha: Melantrich, 1949. s. 368.

⁷⁸ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 221.

⁷⁹ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15], s. 255.

⁸⁰ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 60.

⁸¹ FISCHER, Jan Otokar. *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* Praha: Academia, 1979. s. 537.

Karolína, Flaubert ke konci života litoval, že nemá ženu ani potomky.⁸² Optikou nestranného pozorovatele se Flaubertův život jeví jako život bohéma, kterého jeho neschopnost hospodařit s penězi dostala do dluhů.

Flaubert sám sebe charakterizoval následovně: „*Jsem 1,85 velký, mám ramena jako nosič balíků, ale nervovou dráždivost jako nějaká fiflenka.*“ George Sandové se v dopisech svěřuje, že ho trápí bolesti, které se mu rozpínají po celém těle, hluboký smutek z nepřekonatelné marnosti všeho.⁸³

6.4 Velikánovo odcházení

Po nákaze smrtelnou chorobou se Flaubert stáhl do ústraní. Osamělost v něm posilovala pesimistický pohled na svět. Smysl nalézal pouze v umění. Roku 1880 zemřel jako společností ctěný a milovaný spisovatel v Croissetu nedaleko Paříže. Příčina smrti byla mozková příhoda, která měla svůj původ primárně ve spisovatelově životosprávě – přemíra jídla, vína a tabáku v kombinaci s nedostatkem pohybu. Flaubert se během života nakazil syfilitidou, která se tradičně léčila rtutí. Následkem léčby ztloustnul, vypadaly mu zuby i vlasy. Jeho sliny se podobaly inkoustu. Své životní strasti sdílel s básnířkou Luisou Coletovou a se svou „dobrou vílou“ spisovatelkou George Sandovou. Zprávy o jeho těžkostech popisuje i Du Camp.⁸⁴

Guy de Maupassant pomáhal ustrojít nebožtíka do rakve. Zajímavostí je, že když po slavnostní salvě začali rakev pomalu spouštět do hrobu, délka hrobu neodpovídala délce rakve. Flaubert tedy zůstal do země „šejdrem“ zapasován.⁸⁵ Flaubert říkal, že „*člověk se sotva narodí a už začíná hnít.*“⁸⁶

⁸² BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 130.

⁸³ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15]. s. 255.

⁸⁴ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15]. s. 255.

⁸⁵ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 89.

⁸⁶ Tamtéž. s. 34.

7 Paní Bovaryová

Padesátá léta devatenáctého století Flaubert plně zasvětil *Paní Bovaryové*. Svůj debut psal více než pět let (od září 1851 do dubna 1856). Román vyšel nejprve časopisecky roku 1856 v *Revue de Paris* a o rok později v knižní podobě.

„*Paní Bovaryová jsem já*“, řekl o díle Gustave Flaubert. Tato jeho slova převzal Bohumil Hrabal do předmluvy k *Postřižinám*.⁸⁷ Literární historik Pavel Janoušek v rozhovoru s Vladimírem Kučerou řekl, že „*asi každý spisovatel bývá hodně svými postavami*.“⁸⁸ Sám Flaubert se k citátu vyjádřil následovně: „*Jsou dny, kdy člověk zatouží být ženou*,“ a když ho lékař označil za starou hysterku, Flaubert jeho postřeh shledal trefným.⁸⁹

7.1 Skandál jménem Paní Bovaryová

Kontroverzní dílo sklízelo chválu z úst básníka Charlese Baudelairea i francouzského romanopisce Alphonse de Lamartina. Na druhé straně francouzští faráři zakazovali román svým farníkům číst. Román *Paní Bovaryová* byl dokonce, spolu s *Květy zla* od Charlese Baudelairea, hnán před soud pro svůj „*hrubý realismus urážející stud*.“⁹⁰

Rok 1857 se stal pro Flauberta rokem přelomovým. Úspěch ho uvedl do vybrané společnosti a stal se stálým členem kruhu pařížských umělců.

7.2 Vztah Flauberta k Paní Bovaryové

Flaubertově románu předcházely dlouhé chvíle přemýšlení, a to hlavně nad stylem: „*Jak často jsem ošklivě upadl, když jsem si myslel, že jej mám nadosah. Přesto však vím, že nesmím zemřít dříve, nežli se styl, který se mi ozývá v hlavě, s řevem vyhrne ven*...“⁹¹

Když spisovatel na románu pracoval, bylo mu „*jako klavíristovi, který se pokouší hrát s olověnými kuličkami na kotnících prstů*.“⁹² Flaubertovi se však jeho spisovatelská sláva, za kterou stojí jeho román *Paní Bovaryová*, přičí. Příteli Maxime Du Campovi⁹³ se svěřil, že kdyby se mu jednou podařilo vyhrát na burze, skoupil by všechny výtisky románu a spálil je, aby už o nich víckrát nikdy neslyšel.

⁸⁷ HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. Praha: Městská knihovna v Praze. ISBN 978-80-274-0474-2 (pdf). s. 6.

⁸⁸ KUČERA, Vladimír. *Hrabalovo století*. Online. 2014. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/hrabalovo-stoleti-329042> [cit. 2024-02-15].

⁸⁹ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 199.

⁹⁰ ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-240-7. s.181.

⁹¹ BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Praha: Mladá fronta. 1996. ISBN 80-204-0565-8. s. 72.

⁹² Tamtéž. s. 34.

⁹³ Maxime du Camp. jako první člověk na světě, vyfotografoval sfingu.

7.3 Děj a interpretace románu

Nedaleko Rouenu, v malém městě Tostes, žil poctivý a skromný Karel Bovary, který převzal po místním lékaři praxi. Jednoho dne statkář Rouault nechal poslat pro Karla, aby mu ošetřil zlomeninu nohy. Zde se Karel poprvé setkal s Emou, statkářovou mladou a krásnou dcerou. Ta se nedávno vrátila z kláštera a měla plnou hlavu představ o životě, o kterém do té doby pouze snila. Karel se do ní zamiloval. Předpokládaná svatba však jen zvětšila Eminy vnitřní rozepře.

„Než se provdala, myslila, že pociťuje lásku, ale protože štěstí, které měla z této lásky vylítnout, nepřicházelo, domnívala se, že se zmyšlila.“⁹⁴ Ema do té doby žila v představách z románů. Manželství s Bovarym jí vášeň, opojení, ani blaženost, po kterých tolik toužila, nepřinášelo.

Karel Bovary byl jednoduše pravým opakem muže Eminých snů. Jeho úzkoprsé vidění světa, jeho spokojenost se svým povoláním vesnického lékaře, jeho pragmatický přístup k životu, to vše Emu vysloveně odpuzovalo. Nebylo tu nic, co by se aspoň náznakem podobalo vlastnostem románových hrdinů. Život s ním byl pro Emu ztělesněním nudy a apatie ke všemu a ke všem: *„Cítla ostatně, že ji stále více popuzuje. Jak mu přibývalo věku, dostával obhroublé způsoby; při zákusku krájel zátky od prázdných lahví; po jídle jezdil jazykem po zubech; jak hltal polévku, žbluňkalo mu při každém polknutí v hrdle; a jak začal tloustnout, nakynulé tváře jako by zatlačovaly ke spánkům už tak dost malé oči.“⁹⁵*

„Ema mu někdy zastrkávala za vestu červený okraj trikotového prádla, upravovala nákrčník nebo odhazovala ošuntělé rukavice, když se chystal navléknout si je...“⁹⁶ Nedělala to ovšem z lásky, ale ze sobectví a dlouhodobého podráždění.

Zlom přišel, když byli s manželem pozváni na zámecký ples. Ema byla u vytržení: *„Její cesta do Vaubyessardu udělala do jejího života trhlinu na způsob oněch hlubokých děr, jaké někdy bouře vymelou v horách za jedinou noc.“⁹⁷* Touto metaforou chtěl autor naznačit, o jak významnou událost se v Eminých očích jednalo.

Ples znamenal pro Emu skutečný zlom. Znovu se plně ponořila do svých románových příběhů, v nichž není pro „obyčejný život“ místo. Toužila po slávě a uznání celé Francie. Rozpor mezi jejím vnitřním světem a realitou vyústil ve zdravotní komplikace. Karel se rozhodl

⁹⁴ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 37.

⁹⁵ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 59.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 54.

pro změnu ovzduší a spolu s Emou se přestěhoval z Tostes do Yonville-l'Abbaye. Ema zde porodila dcerku Bertičku, ale její psychický stav se nijak nelepšil.

Bovaryovi se postupně seznamovali s obyvateli městečka Yonville. Mezi nejvýraznější postavy zdejšího veřejného života patřili kněz Bournisien, poskok místního notáře Leon Dupuis a prospěchářský apatykář Homais. Notářský poskok Leon zaujal Emu ze všech nejvíce: „*Jímalo ji pokušení utéci s Leonem někam daleko a daleko a pokusit se o nový život; ale vzápětí se před ní otvírala matná propast, plná temnot.*“ Leon však město opustil kvůli studiu práv.

Nedlouho na to vstoupil Emě do života majetný statkář Rudolf Baulanger. Ema poprvé podvedla svého manžela: „*Opakovala si, mám milence, mám milence, kochala se tou představou.*“⁹⁸ Hlavní hrdinka měla pocit životního naplnění: „*Tu si připomněla hrdinky knih, které kdysi četla, a lyrický sbor těch cizoložných žen se jí v paměti rozezpíval sesterskými hlasy, okouzleně jim naslouchala.*“⁹⁹ Avšak příběh se vyvíjel jiným směrem: „*Ema mu byla milenkou jako každá jiná; a když kouzlo novosti pomalu spadávalo jako šat, obnažovalo věčnou jednotvárnost, protože ta má stále touž podobu a touž mluvu,*“¹⁰⁰ a přestože spolu plánovali útěk, Rudolf ji opustil: „*Nu, co! Byla to pěkná milenkka.*“¹⁰¹

Ema znovu upadla do těžkých psychických stavů, které se vlekly další tři roky. „*Nevalné podmínky existenční v ní budily přepychové rozmory, manželská něha cizoložné choutky. Byla by chtěla, aby ji Karel bil, aby jím mohla vším právem pohrdat, mstít se mu.*“¹⁰² Ema byla plná zášti vůči svému muži, který nedělal nic špatně, ale zároveň všechno. Snažila se svůj vnitřní stav řešit s místním knězem, ale ten nedokázal pochopit pohnutky, které ji do kostela přivedly:

„*Ale ty ženy, pane faráři,*“ pokračovala Ema (a jak mluvila, křivily se jí koutky úst), „*ženy, které mají chléb a nemají...*“

„*...v zimě čím topit,*“ vpadl jí do řeči kněz.

„*Ach, co na tom záleží?*“

„*Jakže? Co na tom záleží? Mně se zdá, že když má člověk pěkně teplo a pořádný žvanec... neboť, konec konců...*“

„*Můj bože, můj bože,*“ vzdychala.¹⁰³

⁹⁸ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 99.

⁹⁹ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 144.

¹⁰⁰ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 167.

¹⁰¹ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 174.

¹⁰² FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 99.

¹⁰³ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 102–103.

Okolnosti zapříčinily, že se znovu setkala s Leonem, a to na zpěvohře v Rouenu. Byl to Karlův nápad. Udělal by vše, aby Emě bylo lépe. Vztah Emy a Leona od tohoto momentu nabyl milostného rozměru: „*Lhát se jí stalo potřebou, mánií, rozkoší do té míry, že když řekla: včera jsem šla po pravé straně ulice, bylo třeba si pomyslit, že šla po straně levé.*“¹⁰⁴

Emina znovunabytá chuť do života se projevovala v touze po přepychu a nakupování věcí na dluh. Její život byla pavučina lží. Lhala Karlovi, lhala věřitelům, lhala sama sobě: „*Je-li někde na světě silná a krásná bytost, rytířská povaha plná vznětu a zároveň i jemnosti, srdce básníka v těle anděla, lyra s kovovými strunami vyhrávající k nebi svatební písně, proč ji náhoda s ní nesvede?*“¹⁰⁵ Ačkoliv byla Ema Leonovou milenkou, stále žila ve svých románových představách.

Bylo jen otázkou času, kdy přijde exekutor a všechn majetek propadne v dražbě. Otázkou času byl i krach v jejím milostném životě: „*Příliš se znali, aby jim srdce trnulo úžasem z vědomí sounáležení, úžasem, který zestonásobňuje radost z něho. Ema byla znechucena Leonem právě tak, jako Leon byl Emou unaven.*“¹⁰⁶ Kvůli Emině rozhazovačnosti, kdy si šrámy na duši chtěla zalátat těmi nejkrásnějšími látkami, které jí obchodník Lheureux s radostí prodával na dluh, se jednoho dne museli Bovaryovi vystěhovat z domu. Ema své utrpení už nemohla snášet: „*Klíč zaskřípěl v zámku, Ema šla rovně k třetí polici, tak bezpečně ji vedla vzpomínka; vzala modrou baňku, vyndala zátku, vstřčila do ní ruku, nabrala plnou hrst bílého prášku a rovnou s ním do úst.*“¹⁰⁷

Zemřela v bolestech a křečích před zraky svého muže, který po její smrti objevil všechny milostné dopisy z per Rudolfova i Leonova. S Rudolfem se setkali na trhu, kde mu Karel vyřkl velkorysý odpuštění. Den na to Karel zemřel.

7.4 Analýza románu

Život Emy Bovaryové můžeme pro jeho neustálé propady a stavy bezmezného pocitu štěstí přirovnat k sinusoidě. Štěstí, která přicházelo vždy s novým milostným vztahem, se střídalo s hlubokým smutkem, který doprovázel jejich konec. Stále pohybující se životní linka se však ke konci už nedokázala odrazit od dna. Zůstala tedy na něm a jednoho dne zmizela navždy.

¹⁰⁴ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 235.

¹⁰⁵ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 246.

¹⁰⁶ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 252.

¹⁰⁷ FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66. s. 272.

7.4.1 Skryté motivy v díle

Autor na příběhu Emy Bovaryové tematizuje citové odcizení, nevěru, maloměšťáctví, lidský sklon k honbě za štěstím, ať to stojí cokoliv, a snahu uniknout stereotypu. Flaubertovou snahou bylo nastínit dilema člověka, který se rozhodne žít podle svých snů, avšak štěstí jako by mu stále unikalo. Ema se rozhodla pro způsob života, o němž o víc jak jedno století později řekl Kurt Cobain, že je lepší shořet než vyhasnout.

V knize vidíme jistou paralelu mezi Emou a jejím psem. Pes se v životě Emy objeví ve chvíli, kdy hlavní hrdinka knihy začíná hlouběji přemýšlet o svém rozhodnutí stát se ženou lékaře Bovaryho. Ema je vyobrazována jako unuděná a rozladěná životem, který nesplňuje představy, které se vysnila za zdmi kláštera. Když brala hlavu psa do dlaní a mluvila k němu jako k člověku, který hledá útěchu, bylo zřejmé, že mluví sama k sobě. Postava psa může být vnímána jako Emino zrcadlo, kterému se nebojí svěřit všechny své touhy a vášně, které v životě s Bovarym postrádala.

Při stěhování se do Yonville cestoval s Bovaryovými lichvář Lheureux, který se oficiálně živil prodejem látek. Jeho přítomnost můžeme interpretovat jako předzvěst Emina mravního úpadku a symbol stálého pokušení, které Ema prožívá stále intenzivněji.

Flaubertovi při psaní románu nezáleželo na přesné charakteristice postav, např. oči Emy Bovaryové jsou popisovány jako hnědé, dále ve tmě jako hluboké černé a na světle jako modré. Autor tím mohl poukazovat na skutečnost, že oči jsou oknem do lidské duše. Jejich barva, měnící se světlem, zdůrazňuje Emino prožívání odrážející se v jejím chování. To se na světle zdálo být laskavé a upřímné, zatímco ve skrytu její duše zlé a sobecké.

Flaubertovi se nikdy nepodařilo čtenářské publikum přesvědčit, že děj knihy je zcela smyšlený. Nicméně ve městě Ry, přibližně 20 km od Rouenu, žil lékař Eugen Delamar, který ovdověl. Jako druhou ženu si vzal Adelfinu, dceru statkáře. Ta mu byla nevěrná s mužem jménem Champion, který je v knize zobrazen jako Rudolf, a později i s úředníkem Bolletem, respektive Leonem.¹⁰⁸

Život Paní Bovaryové ztroskotal v momentu, kdy si uvědomila, že její úsilí zjistit, co je ukryto za slovy vášně, opojení a blaženost, bylo marné. Knihy, které četla, se velmi lišily od reality všedních dnů. Sebeklam jí do života vnesl pouze deziluzi a zklamání.¹⁰⁹ Paní Bovaryová

¹⁰⁸ VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspsihiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15], s. 257.

¹⁰⁹ KOPAL, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Dějiny francouzské literatury*. Přeložil Otakar NOVÁK. Praha: Melantrich, 1949. s. 369.

je příkladem toho, kam lidi může zavést závislost na romantických představách. Román nás chce varovat před našimi sny, ideály a honbou za štěstím, o němž má každý vlastní, povětšinou velmi detailní představu. Při hledání štěstí bychom neměli zapomínat na jeho vrtkavost. Po většinu času jsme, podobně jako Ema Bovaryová, plně zaujati absencí štěstí a snažíme se najít někoho na koho vinu za naše neštěstí svalit. V Emině případě se vinným v plném rozsahu stal Karel, její muž, který přestal splňovat Eminy požadavky zanedlouho po svatbě. Pokud by se na svou situaci dokázala podívat z jiného úhlu pohledu, pochopila by, že na vině nebyl její muž, ale její představy.

Tento přístup k životu, kdy se jedinec poddá myšlence, která z něho dělá někoho jiného a vede k sebedestrukci, je od konce devatenáctého století označován termínem bovarismus. Archetypem tohoto způsobu nazírání člověka na sebe sama se stala hrdinka románu – Ema Bovaryová.¹¹⁰

¹¹⁰ BUCUR, Bianca. *The concept of bovarism illustrated by a postmodern prototype*. Online. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/352583315_The_concept_of_bovarism_illustrated_by_a_postmodern_prototype_Gheorghe_Craciun%27s_Pupa_russa [cit. 2024-02-25]. s. 86.

8 Společné motivy románů

Při tvorbě obou děl autoři vycházeli z reálné události, která se udála v jejich okolí.

8.1 Motiv viny

Anna si ve velké míře uvědomovala svou vinu. Ema nikoliv. Stejně jako autoři románů nám neříkají, jak jsou věci správně, nepřísluší to ani nám. V románech nám pouze předestírají část životů postav, které uvádí do různých situací, a my jsme spolu s nimi pozorovateli toho, jak se daná postava zachová. Autoři neopomenuli do detailů vykreslit, v jakém duševním rozpoložení se daná osoba nachází, jaké jsou její hodnoty a životní cíle, podle kterých se rozhoduje. Ale to vše jakoby mimochodem. Hlavní linka příběhu se díky tomu nikdy neztratí.

8.2 Motiv mateřství

Ema záměrně chtěla padnout do náruče cizích mužů. Nejdřív náruč Rudolfova, později Leonova. Anna nic takového nevyhledávala. Věřila, že jedině život s Vronským ji udělá šťastnou, zároveň věděla, že pro něj bude muset opustit člověka, kterého miluje stejnou měrou, a to svého syna.

Pokud porovnáme lásku, kterou chovají hlavní hrdinky ke svým dětem, z porovnání vychází lépe Anna, která svého syna Serjožu miluje, zatímco Ema Bertičku nikoliv. Avšak když se Anna stává matkou podruhé, její city k malé Anně nejsou zdaleka takové jako k jejímu synovi. Anna celou situaci vnímá tak, že jí dcera vzala syna.

8.3 Motiv nenávisti

Co mají obě hrdinky románů společné, je jejich neexistující tolerance, která postupně přerůstá v nenávist ke všemu, co jejich muži dělají. Anna nemůže vystát Kareninovo křupání v kloubech stejně jako Emě překáží, když Karel jezdí jazykem po zubech a hltá polévku. Jejich muži jsou Anně i Emě protivní, jelikož jim brání ve štěstí.

Karenin i Karel vykonávali svědomitě svoji práci. Plně zaměstnáni, Karenin ve svém úřadě a Karel v léčbě svých pacientů, nedokázali dešifrovat, že jejich ženy s nimi nejsou šťastné. Z lásky se stala povinnost a z povinnosti nenávist.

Stejně jako Anna chce i Ema se svým milencem utéct od svého muže a od života, který jim už dávno přestal dávat smysl. Ema je však Rudolfem zrazena a k útěku nedorazí. Anna s Vronským utíkají do Itálie a po návratu do Moskvy na ruský venkov.

8.4 Motiv odpuštění

Na konci románů se setkáváme se skutečností, že Karel odpustil Rudolfovi, stejně jako Karenin Vronskému. Karel se o nevěře své ženy dozvídá až ke konci knihy, když se mu do rukou dostane všechna Emina vyměněná korespondence s Rudolfem i Leonem. Karenin o nevěře své ženy ví už delší čas. Od chvíle usmíření s Vronským po porodu malé Anny, prochází katarzí, díky níž se plně ponoří do duchovního života.

8.5 Motiv sebevraždy

S motivem sebevraždy se nesetkáváme jenom v Tolstého díle, ale například i u T. G. Masaryka. Tyto dvě významné osobnosti se potkaly při Masarykově návštěvě Moskvy a vedly mezi sebou dlouhé filozofické rozpravy, i když si v mnohém rozporovaly.¹¹¹

Motiv smrti je jedním z nejstarších témat v literatuře a obecně v umění. Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermotov, Edgar Allan Poe či Nikolaj Vasiljevič Gogol – ve všech dílech jmenovaných spisovatelů nalezneme motiv smrti, respektive sebevraždy. V duchu pozitivismu byl Masaryk přesvědčen o tom, že východiskem z tohoto civilizačního problému je víra ve vědu a pokrok.¹¹² Znamená to tedy, že pokud by hrdinky obou románů nehledaly štěstí v citové ale v rozumové rovině, jejich životy by neskončily tragicky? To nám romány neprozrazují. Někdy je smrt v dílech vyobrazena jako osvobozující síla, která ukončuje lidské utrpení a přináší naději – ne na nový začátek, ale na konec toho, co už postava nevidí jako reálné děle snášet.

Zaměříme-li se na společenské postavení hlavních hrdinek obou příběhů, dojdeme k závěru, že se jedná o jeden z hlavních faktorů jejich sebevraždy. Anna díky svému vztahu s Vronským o své vysoké společenské postavení přišla. Pro svůj přiznaný poměr nemohla navštěvovat veřejné instituce a lidé se jí stranili. Ztráta společenské prestiže a pocit postupné ztráty lásky jejího milence vyústily v rozhodnutí se pro sebevraždu. Ema stále snila o plesích, o vznešených róbách a kupovala na dluh věci, které jí svět plesů a honosných rób měly přiblížit. Dluhy, které už nemohla nijak splatit, a její zoufalství ze ztráty Leona ji dovedly k ukončení jejího života.

¹¹¹ LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj*. Bakalářská. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. s. 24.

¹¹² GARRIGUE MASARYK, Tomáš. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Orbis, 1926.

9 Závěr

K pochopení kontextu, ve kterém díla vznikla, jsme se v bakalářské práci nejdříve rozhodli charakterizovat historickou epochu carském Rusku a porevoluční Francii. Po vykreslení základních historických reálií jsme se postupně přesunuli k životu, dílu a odkazu autorů, jejichž životní postoje a názory se v určitých pasážích děl zrcadlí, například postava Levina v Anně Karenině je považována za Tolstého alter ego.

Následně jsme se zabývali charakteristikou a interpretací románů. V závěrečné části jsme se věnovali motivům, které oba romány spojují. Při analýze a interpretaci děl nám vyvstal na povrch motiv viny, mateřství, nenávisti i odpuštění, vyplývající z postojů obou podvedených manželů. Zvýšený důraz jsme kladli na motiv sebevraždy, na který odkazuje samotný název bakalářské práce.

Cílem práce bylo vyhledat v románech motivy, které je spojují a které byly určující při rozhodnutí se hlavních hrdinek románů pro ukončení života. Naším záměrem nebylo nalézt odpovědi na otázky, které po přečtení románů vyvstanou v čtenářově mysli. Ostatně ani sami autoři nám na tyto otázky neodpovídají. Vše záleží na interpretaci a schopnosti nechat se dílem vést.

Seznam zdrojů

- BARNES, Julian. *Flaubertův papoušek*. Přeložil Miloš URBAN. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0565-8.
- BUCUR, Bianca. *The concept of bovarism illustrated by a postmodern prototype*. Online. S. 86. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/352583315_The_concept_of_bovarism_illustrated_by_a_postmodern_prototype_Gheorghe_Craciun%27s_Pupa_russa. [cit. 2024-02-25].
- ČORNEJ, Petr a kol. *Evropa králů a císařů: významní panovníci a vládnoucí dynastie od 5. století do současnosti*. Praha, 1997. ISBN 80-237-3511-X.
- DVOŘÁK, Libor. *L. N. Tolstoj a jeho křesťanství*. Online. Český rozhlas. 2008. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/l-ntolstoj-a-jeho-krestanstvi-8001859>. [cit. 2024-02-13].
- FEMINA, Gerardo. *Co je to aktivní nenásilí: L. N. Tolstoj*. Online. 2015. Dostupné z: <http://www.svetbezvalek.cz/cs/zprava/co-je-aktivni-nenasili-l-n-tolstoj>. [cit. 2024-02-13].
- FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-888-8.
- FISCHER, Jan Otokar (ed.). *Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol.* Dějiny světových literatur. Praha: Academia, 1979.
- FLAUBERT, Gustave. *Paní Bovaryová*. Praha: Odeon, 1966. ISBN 01-022-66.
- GARRIGUE MASARYK, Tomáš. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Orbis, 1926.
- HOUŠKA, Vítězslav, 1949. *L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis.
- HRABAL, Bohumil. *Postřižiny*. Praha: Městská knihovna v Praze. ISBN 978-80-274-0474-2 (pdf).
- JEHLIČKA, Miloslav. *Lev Nikolajevič Tolstoj v obrazech*. Praha: Státní pedagogická knihovna, 1964.
- KOPAL, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Dějiny francouzské literatury*. Praha: Melantrich, 1949.
- KUČERA, Vladimír. *Hrabalovo století*. Online. 2014. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/hrabalovo-stoleti-329042> [cit. 2024-02-15].
- KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. V Brně: Atlantis. 2006. ISBN 80-7108-281-3.
- LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj*. Bakalářská. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010.
- MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství lidové noviny. 1994. ISBN 80-7106-098-4.
- MORSON, Gary Saul. *Leo Tolstoj*. Online. 2006. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Tolstoj>. [cit. 2024-02-14].
- NEŠPOR, Pavel. *Portréty - L. N. Tolstoj*. Praha: Orbis, 1971. ISBN 11-012-71.

- PEČENKA, Marek a LUŇÁK, Petr a kol. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-95-8.
- PERLÍNOVÁ, Dominika. *Geniální vojevůdce si podmanil Evropu. Napoleon byl také oportunist, říká historička*. Online. 2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/napoleon-bonaparte-je-kontroverzni-postava-i-200-let-po-smrt/r~c23c2796acb811eb9a61ac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-03-21].
- PRAUSOVÁ, Barbora. *Román a Evropa – Milan Kundera*. Online. 2006, s. 2. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2006/CJA007/um/1183958/1183961/roman_a_evropa.doc [cit. 2024-02-15].
- SMUTNÁ, Kateřina. *Lev Nikolajevič Tolstoj a jeho pedagogická činnost*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2016. s. 26.
- ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-240-7.
- TAYLER, Christopher. *Tolstoj: A Russian Life by Rosamund Bartlett – review*. Online. 2010. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2010/nov/14/tolstoy-russian-life-rosamund-bartlett-review>. [cit. 2024-03-08].
- TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Anna Karenina*. Praha: Mladá fronta, 1964. ISBN 23-108-64.
- VACEK, Jaroslav. *Gustave Flaubert a „bovarysmus“*. Online 2010. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2010_4_254_258.pdf [cit. 2024-02-15].
- VAUGHAN, David. *Paříž, město plné snění. Dokument o minulosti, současnosti i budoucnosti francouzské metropole*. Online. 2017. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/pariz-mesto-plne-sneni-dokument-o-minulosti-soucasnosti-i-budoucnosti-5441965>. [cit. 2024-03-21].
- VLČEK, Radomír. *Kapitoly z obecných dějin 19. století I*. Online. 2017. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/jaro2017/HIAK109a/um/Kapitoly_1.pdf. [cit. 2024-02-17].
- WILSON, Jennifer. *The Everyday Inspiration for Anna Karenina*. Online. TNR. 2020. Dostupné z: <https://newrepublic.com/article/158973/everyday-inspiration-anna-karenina>. [cit. 2024-02-25].
- ZELAZENKO, Alicja. *Realism*. Online. 1999. Dostupné z: <https://www.britannica.com/art/realism-art/The-novel>. [cit. 2024-02-16].
- ZYKMUND, Václav. *Co je realismus?: pokus o vymezení kategorie realismu*. Praha: Československý spisovatel, 1957.